

Victor Eftimiu și Demostene Botez, scriitori de literatură pentru copii

Alexandra Ana-Maria DIACONIȚA

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

alexandra.diaconita16@yahoo.ro

Elena-Andreea ȘCHIOPU (MAFTEI)

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

andreea.mdm@gmail.com

Irina MAXIM (IOSUB)

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

irina.m.iosub@gmail.com

Abstract: The children's literature in Romanian publications fulfills a predetermined role, that of the formation of the young lecturer, by using symbols both from his current life and the fantastic one, to propagate him in a new world, most of the times that the fairy tale. Moreover, this type of literature is responsible for the dissemination among the young audience of messages with an ideological background. In this article we aim to highlight the contribution of writers Victor Eftimiu and Demostene Botez to the formation of children's literature, considering two perspectives: analytical and panoramic, with the aim of presenting the writers' own style. We observe, therefore, themes of nature, discipline, respect and discrimination, which convey various teachings to the readers.

Key-words: *children's literature, story, tale, ideology, moralization.*

Literatura pentru copii din România, bogată încă din perioada interbelică în traduceri și creații cu o tematică referitoare la specificul național, primește în comunism valențe ideologice identificabile atât în discursul personajelor, cât și în structura narativă, odată cu reluarea unor preconcepții bine ancorate în mentalul popular. Articolul curent urmărește, prin recunoașterea particularităților literaturii pentru copii, încadrată în sfera literaturii de masă, evidențierea didacticismului în creațiile lui Victor Eftimiu și Demostene Botez, ale căror tematici, în cheia lecturii, reflectă, pe lângă inocența copiilor și imaginarul naturii, și aspecte care sugerează ipoteza asumării ideologice. Fiind alcătuit din două perspective distincte, cea analitică și cea panoramică, studiul vizează prezentarea contribuției pe care cei doi scriitori au avut-o asupra dezvoltării literaturii pentru copii și a subgenurilor ei, într-o perioadă restrictivă. Cu toate acestea, proiecțiile vizionare ale scriitorilor sunt doar tangențial similare prin conținut artistic și valoare stilistică.

De-a lungul timpului, teoreticienii literari au analizat literatura pentru copii din mai multe perspective, cele recurente încadrând-o în sfera paraliteraturii, mai ales prin raportul suis-generis cu marile creații care asigură continuitatea *tezaurului de înțelepciune și de civilizație acumulat de generații de-a rândul* (Paul Legrand). „Paraliteratura”, sau *praliteratura*, în concepția lui Adrian Marino, este o literatură *marginală*, din sfera căreia fac parte: literatura de colportaj, populară, pentru copii, romanul polițist și literatura science fiction [Marino 2006: 185]. Din spațiul francez, Jean Tortel propune divizarea paraliteraturii în *imaginată* – a cărei trăsătură principală este puterea fascinației, și *didactică*, în cadrul căreia instruirea publicului-țintă se realizează prin diferite mijloace: retorice, autoritare (predici, rețete, reviste de modă) și persuasive. Autorul studiului mai include în sfera paraliteraturii și jurnalele de călătorie, romanul popular și literatura de colportaj, definită prin raportarea la folclor. Observăm, de altfel, omiterea literaturii pentru copii și în alte studii teoretice; aceasta devine totuși o componentă a paraliteraturii prin teoretizarea mijloacelor de distribuție și asimilare a conținutului, și anume: disponibilitatea cărților și în centre adiacente librăriilor, asocierea text-imagini și raportarea la un public restrâns. În context ideologic, literatura pentru copii suferă o metamorfoză metatextuală, având în vedere că multe dintre tematicile abordate sunt adaptate în vederea parcurgerii și informării lectorilor, din care se desprind și lectorii adulți. Conform teoreticienilor, aceștia sunt mânași de curiozitatea descifrării textului prin prisma reminescențelor unui background de cultură comună sau de rememorarea unui corpus literar de care a luat cunoștință în copilărie. În studiul *Literatura pentru copii. Sinteză critică*, autoarea numește „decluc” asocierea copilului cu profilul celorlalte entități sociale, fapt care, în opinia acesteia, nu contribuie la procesul de creare al unui canon literar dedicat publicului infantil [Cernăuți-Gorodețchi 2008: 23], cunoscându-se, mai ales, fragmentarismul editorial, realizat în vederea promovării independente ale unor fire narative provenite din romane „totale”. Este cazul volumelor *Cosette* și *Gavroche*, părți asumate literaturii pentru copii.

Basmele, proza scurtă, poezia pentru copii, cărora li se adaugă romanele pentru tineri, textele adaptate pentru tineret, fabulele, benzile desenate, cărțile de povești, abecedarele, colecția primelor lecturi [Prince 2010: 17-20], reprezintă corpusul polivalent al literaturii pentru copii, în sfera cărora se regăsesc și creațiile lui Victor Eftimiu și Demostene Botez. Din punct de vedere tematic, Monique Noel-Gaudreault și Claire Le Brunt sugerează poziția în formare a cititorilor care presupune apartenența textelor la o categorie socio-realistă, care să prezinte ipostaze-cheie din viața acestora, precum: adolescența, prietenia, dragostea, școala, mediul înconjurător, familia, identitatea, libertatea, moartea, rasismul, tehnologiile, violența [Noel-Gaudreault 2013: 26]. În opinia autoarelor, scriitorii de literatură pentru copii au responsabilitatea de a crea texte care să instruiască, dar, în special, să amuze lectorii, sprijinindu-i în dezvoltarea personală, estetică, socială, odată cu identificarea valorilor propuse. Criteriul moralizator se dovedește a fi esențial pentru succesul încadrării în universul literaturii pentru copii a operelor; de altfel, atât în perioada

interbelică, dar și în cea comunistă, registrul subversiv inclus în corpusul operelor are rolul de a trezi, în conștiința lectorilor, naționalismul prematur.

În contextul politic, căruia i se impunea și cenzura, scriitorii au optat pentru popularizarea literaturii pentru copii și prin traduceri din literatura universală [Proză 1973], eveniment de succes remarcat prin interesul pentru lectură al claselor, odată cu promovarea cărților. În posteritate, o parte a activității literare a scriitorilor vizați a rămas într-un con de umbră, alături de exemplele *formatoare* și de modalitățile de sensibilizare a lectorilor, din care fac parte și sugestiile ideologice. Prin apelul la fantasmagoric, unele creații ale lui Victor Eftimiu sunt incluse în sfera literaturii pentru copii, fiind în număr de patruzeci de volume și plachete. Basmelor și povestirilor sale, compuse într-un stil clasic și original, sunt reeditate și citite cu aceeași plăcere și în secolul curent. Scriitorul face parte din creatorii români de „basmelor culte”, în descendența lui Nicolae Filimon cu basmele din revista „Țăranul român” (1862), urmat de Ioan Slavici cu izbutitul său volum de *Povești*, apoi de Ion Creangă și Mihai Eminescu cu cele mai valoroase contribuții ale genului. Constantin Mohanu consideră că un creator de basme conferă scrisului amprenta stilului său, important fiind nu „ce spui?”, ci „cum spui?” [Mohanu 1999: 141]. Funcția narativă a basmului implică valențe etice și estetice, dintre care se afirmă binele, adevărul și frumosul, dar și politice, mai ales în literatura anilor ‘50-‘70.

În creațiile lui Victor Eftimiu apar câteva clișee ale basmului, ce ar putea fi interpretate drept proletcultiste, precum cele identificate în basmul interbelic *Făt-Frumos din Lacrimi*: „tânăra soție a lui Murgilă-vodă născu un fecior rumen și sănătos, căruia îi puseră nume, Făt-Frumos din Lacrimi, fiindcă venise pe lume din lacrimile de bucurie ale norodului” [Eftimiu 1982: 35], nu ale Maicii Domnului ca în varianta eminesciană a basmului. „Isprăvi în folosul semenilor” va face și eroul dintr-un basm rescris în anul 1952, o dezvoltare a scrierii *Șarpele fermecat* din colecția „Povestea minunată” (1922). Finalului fericit al basmului tradițional i se vor adăuga alte obstacole prin care trece eroul de origine modestă, „Florin, băiat înțelept, inimă bună și voinic între voinici.” [Eftimiu 1982: 129] până îl va alege o porumbiță drept împărat, în locul boierilor nevrednici. Narațiunea luptei cu un zmeu neputincios, *Jumătate-Om* este urmată de scena alegerii împăratului de către „norodul” ce se încrede într-o porumbiță albă. Succesiunea episoadelor narrative tipice, în care după depășirea obstacolelor urmează recompensa eroului supranumit *Păunașul-Codrilor*, este precedată de o adresare directă a autorului către cititorul copil: „Multe și laudate fapte a făcut în viața lui Păunașul-Codrilor. [...] Am să vă spun numai una. Pe celelalte o mie am să vi le povestesc la iarnă, dacă ne-o ajunge o iarnă, dacă nu voi fi eu bătrân și dacă voi înșivă nu veți fi prea mari ca să vă mai petreceți vremea ascultând povești la gura sobei!” [Eftimiu 1982: 126]. În capitolul “L’enfant comme personnage”, Isabel Nières-Chevrel justifică prezența copiilor în literatura dedicată lor, ca tehnică de captare a atenției acestora, introducându-i în universul literar și concentrându-se asupra trăirilor și aventurilor lor. Registrul subversiv inclus în basmul eftimian are rolul de a trezi naționalismul prematur al lectorilor și de a incita la lupta de apărare a națiunii. Basmul *Coadă balaurului*, din colecția „Omul de piatră” (1966), are un stil

clasic de poveste educativă pentru cei mici, eliberată de orice clișeu propagandistic, scriitorul bucurându-se de relaxarea ideologică a cenzurii. Cu „fantezia creatoare” specifică, apreciată încă de la debut de E. Lovinescu¹, scriitorul realizează un inedit text ludic ce cuprinde o îmblânzire, o demitizare a personajului malefic din basm. Înfricoșătorul balaur, atât de necesar inițierii eroului, devine asemenea unui animal de companie, cu rol de recompensă pentru copiii cuminiți și silitori.

Corabia cu pitici este unul dintre volumele care conține cea mai cunoscută colecție de literatură pentru copii citite și astăzi, și care conține titlurile: *Povestea Katalinei*, *Alina-Linda*, *Făt-Frumos din lacrimi* și *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. Acesta fusese anunțat în „Sburătorul” drept „o serie de povestiri, scrise într’o limbă colorată, cu subiecte dramatice și palpitante, cuprinse într’un volum de peste zece coale, cu coperta în culori” [Ultimele noutăți 1920: 34]. Al. Al. Busuioceanu afirmă că imaginarul creat de autor, recunoscut și în alte scrieri prin criteriul fantezist, nu emoționează cititorul, devenind o „literatură decorativă”, evidențiată prin particularitățile lingvistice, în care neologismele, atât de preferate vremii, nu sunt utilizate, ci „verbul natural, cu sintaxa curgătoare și limpede, cu vocabularul bogat, poetic și mai cu seamă românesc” [Busuioceanu 1919: 449]. Dezvoltând aceeași idee, G. Călinescu observă capacitatea debordantă a scriitorului de a crea noi reprezentări ale unor motive fabuloase din literatura populară, care îl definesc drept un „născocitor de mituri” [Călinescu 1964: 1]. Mai mult, scriitorul și-a construit inclusiv capodoperele dramatice în versuri, *Înșir-te mărgărite* [1909-1910 – prima formă a feeriei dramatice] și *Cocoșul negru* (fantezie dramatică începută în 1911), pe baza unor mituri nord-dunărene ale românilor și eresuri sud-dunărene din locurile sale de baștină, din apropiere de Corcea, în jurul Epirului albanez. Pornind de la temele generale ale basmelor, Victor Eftimiu a valorificat și în literatura pentru copii eposul popular și folclorul românesc, în stilul propriu al dramaturgiei și prozei sale.

Scrierile din *Corabia cu pitici* au apărut pentru prima dată în traducere franceză – „un bine făcut țării” [Vinea 1920: 1] (*La barque aux Nains* – în volumul *Contes roumains* (1918), ulterior fiind publicate, în anul 1919, la Editura Alcalay. Ținând seama că o parte din aceste basme, povești și povestiri stau „sub semnul experimentului” [Mohanu 1999: 139], în volumul de *Opere* de la editura Minerva (1982) vor apărea scrierile cu structură nuvelistică, *Povestea Katalinei* și *Alina Linda*, și basmele culte *Făt-Frumos din lacrimi* și *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*.

În *Povestea Katalinei* pătrund aluzii ideologice legate de război și sugestii rasiale, încă din motto-ul cu rol anticipator: „Nu-ți amesteca sângele cu sângele străinului,/ Căci strămoșii voștri se luptară, poate,/ Morții vechi n-au fost încă răzbuțați/ Și sânge nou e gata să răsară între voi...” [Eftimiu 1982: 7]. Odată interdicția încălcată, blestemul se abate asupra tuturor personajelor ca în tragediile grecești. Creația valorifică, de asemenea, și substratul folcloric. Într-o locuință de piatră locuia văduva Minodora, împreună cu fata ei, Katalina, și cu cei nouă băieți ai răposatului ei soț, Hartofilax. Dintre fii, se individualizează Pop-Nicola, cel mai

¹ E. Lovinescu considera că „fantezia creatoare” reprezintă acea *faculté maîtresse* care definește „personalitatea literară” a lui Victor Eftimiu [Lovinescu 1927: 80].

mare dintre frați și cel mai înțelept, care îmbrăcase haina de preot. Momentul declașator al acțiunii este dat de apariția unui tânăr voievod ce venea din depărtare, sedus de frumosul chip al Katalinei. Cu toate că bătrâna Minodora observă că Selim deține calități alese, nu admite ca fiica ei să-și schimbe legea creștină cu cea musulmană. Străinul o va lua de soție pe Katalina, însă nunta nu va fi una fericită. Deși s-a vorbit de apropierea de nuvelă, putem identifica trei dintre cele treizeci și unu de funcții ale basmului, elaborate de V. Propp, care servesc la dezvoltarea narativă a acestui text: 1. Un membru al unei familii pleacă de acasă ori pleacă într-o căutare: Katalina părăsește mai întâi casa natală, apoi palatul lui Selim; 2. lui sau ei i se interzice câte ceva: deși fratele și mama hotărăsc în locul ei, prima interdicție viza căsătoria cu cel de alt neam, fiind urmată de cea a păsărilor care o avertizează de drumul prin pădure, spre casa părintească, alături de fratele mort; 3. el sau ea nu se supune acestei interdicții și declanșează o nouă evoluție: semnalăm neascultarea cuvântului mamei ce se teme de încălcarea legilor străvechi, ignorarea blestemului cerșetorului în haine de călugăr, și, în final, parcurgerea drumului spre casă alături de strigoii care împlinesc, de data aceasta, porunca mamei.

În *Povestea Katalinei*, didacticismul auctorial poate fi asimilat de către un lector-copil doar cu sprijinul adultului. Apare tema iubirii neîmpărtășite ce ar putea justifica destinul implacabil al actanților: „Ciudata boală care secerase pe Pop-Nicola sărută și fruntea celorlalți copii ai Minodorei. Unul câte unul îi mureau feciorii, unul câte unul se adăugau steagurile negre pe acoperișul casei” [Eftimiu 1982: 9]. Registrul tematic sumbru, al imageriei sepulcrale, este desăvârșit de motivul strigoiiului chemat din morți de blestemul mamei îndurerate. Vina ar fi al lui Pop-Nicola: „Tu mi-ai trimis copila în străini și mi-ai adus mânia cerului, cu învățăturile tale deșarte!” [Eftimiu 1982: 9]. Pe de altă parte, autocaracterizarea personajului prin procedeul antitezei sugerează punerea la îndoială a vinei atribuită de mentalitatea arhaică. Deși scrierea a fost reeditată de către autor și sub titlul *Katalina*, nuvela îl are în centru pe tânărul preot Pop-Nicola, personaj descris în mod contrastiv în timpul vieții și ca mort-viu. Vocea naratorului, preschimbată în grai animalier, îi transmite Katalinei pericolul în care se află: „– Katalină! Katalină!... Râzi și te bucuri c-ai să vezi casa părinților și nu știi că te strânge-n brațe un mort!” [Eftimiu 1982: 11]. În loc să aibă rolul unui „adjuvant” [Propp 1928], stolul de păsări se bucură odată cu împlinirea blestemului, ca un duh malefic metamorfozat. Nici întoarcerea eroinei pe meleagurile copilăriei inocente nu este prilej de bucurie, ci marchează aflarea tragediei și momentul paroxistic al groazei. Ca în *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, finalul nu este tipic basmului, ci straniu precum cel al unei nuvele fantastice marcate de tema morții bizare: „Katalina și bătrâna sa mamă se îmbrățișară lung-lung, cu atâta durere, cu atâta dor, cu atâta flacără și se risipiră pe pământ, ca un sac de țărână, ca o movilă de cenușă.” [Eftimiu 1982: 13]. Textul *Povestea Katalinei* apare ca o îmbinare dintre un basm clasic și o nuvelă fantastică fără profunzimi psihologice, constituind o apologie a libertății fiecărei persoane, o luptă contra tiraniei și a ideilor preconceptuate despre căsătorie, rasă sau religie. Deși registrul tematic s-ar potrivi literaturii pentru tineret, titlul volumului „Corabia cu

pitici” arată că opera analizată este destinată și cititorului-copil. Sub îndrumarea lectorului-adult, reprezentările viscerale ale morții și strigoilor ar putea fi, într-o oarecare măsură, justificate și în literatura dedicată celor mici. G. Călinescu observă că toată colecția de povești „Corabia cu pitici” conferă „o impresie de arbitrar”: „Pe de o parte nu e destulă materie tradițională, pe de alta fantezia inventează fără a coagula în mituri pline de sens.” [Călinescu 1941: 639]. Se remarcă un dialog intertextual între primele două texte din colecția „Corabia cu pitici”, ceea ce le conferă cititorilor o viziune comună asupra fericirii, educației, averii și valorilor general-umane, trăsături atribuite, pe rând, eroinelor Katalina – victima propriei sale naivități, și Luminița – protagonistă care nu va moșteni firea mamei sale, Alina-Linda, în ciuda temerii tatălui.

În prefața volumului *Povestind copiilor* (1961), Victor Eftimiu notează că o mare parte din activitatea sa scriitoricească este dedicată copiilor, mărturisind bucuria ca aceștia să găsească în paginile sale „aceeași încântare” cu care tinerii generației sale parcurgeau „cărțuțiile ieftine, cu foi zdrențuite de atât trecut din mână-n mână, broșurile cu poze stângaci desenate”, alături de romanele de aventuri cu eroi de pe continente îndepărtate [Eftimiu 1961: 5-8]. Basmelor și poveștilor pentru copii au constituit „obiectul unor succesive permutări textuale” și, în pofida unui livresc propriu creațiilor eftimiene, sunt scrieri „nu lipsite de farmec” [DGLR 2005: 15], în care se regăsesc „marile sentimente clasice” într-un registru ludico-ironic specific literaturii pentru copii și tineret.

Analiza literaturii pentru copii și tineret relevă influența codului cultural-social al epocii asupra limbajului ideologic, stilistic și narativ al celor doi scriitori vizați.

De altfel, scriitorul Demostene Botez, poet și prozator de renume, membru al grupării literare interbelice „Viața românească”, consideră că scriitorul are sarcina de a educa, forma și orienta cititorul oricărei generații. Preocupările acestuia pentru literatura infantilă pornesc din dorința de a le oferi cititorilor, prin intermediul povestirilor, poeziilor sau notelor autobiografice, o altă modalitate de a educa generațiile mai tinere, și anume apropierea de *universul mic*, care presupune dezvoltarea etică și formativă a acestora. Mai mult, pare că Demostene Botez preia din maniera poetică a lui Gianni Rodari sau cea epică a lui M. Gorki, bazându-și scrierea pe sinceritatea emoțiilor și a sentimentelor descrise în cele mai mici amănunte, în dinamică. De altfel, scriitorul creează o punte stabilă între natură, artă și diversitate creatoare, prin raportarea estetică proprie la elementele înconjurătoare, manifestată la nivel lingvistic și stilistic. Demostene Botez consideră că natura este asemenea unui bun pedagog, care animă și optimizează starea psihică a copilului, oferindu-i echilibru, armonie și înțelepciune pretimpurie. Prezentarea lumii satului, așadar a întoarcerii la rudimentar și îndepărtarea de influențele sociale devin elemente definitorii în povestirile autobiografice ale lui Demostene Botez. Acestea reflectă tema copilăriei prin evocarea directă, în plan artistic, a principiilor și eticilor considerate potrivite pentru formarea celor tineri într-o perioadă în care obiceiurile rurale dispar [Bărbulescu 1983], iar atmosfera citadină pare tot mai atractivă. Prin *Lumea cea mică* (1935) și, mai târziu, prin *Însemnările lui Andrei Chirică* (1944),

memorialistul își manifestă atitudinea față de tema copilului și a modului în care acesta trebuie să se dezvolte, punând în centrul narațiunii aventura propriei copilării. N. Manolescu consideră că „literatura pentru copii investighează universul propriu de cunoaștere al copilului, năzuințele, aspirațiile lui cele mai înalte, relevă eroismul oamenilor din zilele noastre, printr-o ingenioasă transfigurare artistică” [Manolescu 1997: 1]. În cazul creațiilor lui Demostene Botez, natura are un rol esențial în formarea copilului prin dezvoltarea spiritului liber și analitic. Natura și aventura sunt temele pe care scriitorul le prezintă nu doar subiectiv, prin apelul la biografic, ci și obiectiv, prin sugestiile instructiv-educative.

În volumul *Hoinăreli prin natură* (1961) se observă o revenire a autorului la *universul mic* în care emoțiile și descoperirea mediului înconjurător sprijină dezvoltarea intelectuală și spirituală a copiilor, natura fiind, prin urmare, un spațiu al inițierii și al bucuriilor inocente. De altfel, stilul în care este construit volumul este concis și direct. Fin observator și un liric deosebit, Demostene Botez propune, alături de I. Pop, un mijloc artistic prin care sunt valorificate forme ale cunoașterii, urmărindu-se atât expunerea unor diverse aspecte din natură, cât și fapte de viață autentică, care să contribuie la dezvoltarea spiritului autodidact, a sentimentelor și a atitudinilor morale ale lectorilor. Totodată, exprimarea directă a sentimentelor printr-un limbaj presărat cu expresii plastice și epitete stereotipe, pare să diminueze, într-o oarecare măsură, valoarea artistică a operei, dar nu și caracterul educativ al acesteia, specific literaturii pentru copii. Contextul istoric al apariției operei sugerează opțiunea scriitorului pentru cadrul natural, aidoma unui refugiu din realitatea cotidiană într-un spațiu al simplității și al armoniei. Prin personajul său, *moș Vasile*, se remarcă un eu narativ care împărtășește tuturor copiilor, nu numai nepotului *Niculiță*, sfaturi utile pentru protejarea naturii și educarea unui comportament în spirit ecologic și civic modern. Isabel Nières-Chevrel creează un registru divizat în funcție de raportul dintre cititori și universul livresc: cărți scrise pentru copii (practică a creației), cărți editate pentru copii (practică editorială) și cărți citite de către copii (practică asociată sferei culturale) [Nières-Chevrel 2009: 17]. De altfel, apropierea cititorului de povestire este mai eficientă dacă în interiorul acestuia se găsește un copil, al cărui cadru de desfășurare a acțiunii este asemănător cu cel al lectorului. Volumul convorbirilor dintre *moș Vasile* și nepotul său este, după considerentele autorului, o reîntoarcere la viața adevărată, căci natura este chiar „cartea adevărilor adevărate” [1961: 5]. Fiecare capitol aduce în fața cititorului cunoștințe temeinice de geologie, biologie, zoologie și ornitologie, care denotă spiritul practic al scriitorului Demostene Botez, dar și modul său de a se documenta temeinic înainte de a pune în formă artistică idei, atitudini și fapte. Poveștile au o intrigă simplă: *moș Vasile* ghidează călătoria inițiativă a lui *Niculiță* spre descoperirea tainelor naturii, „unde toate își au rostul lor în mașinăria mare a naturii [...] iar unele dintre ele sunt o podoabă a pământului și o încântare a ochiului.” [1972: 87]. Naratorul trezește interesul cititorului pentru diverse forme ale cunoașterii, modelând caractere în plină formare.

Spirit analitic, Demostene Botez abordează genul popular cu un ton patetic, evidențind caracterul ludic și instructiv al acestuia prin ilustrații grafice sau imagini de tipul benzilor desenate. Sunt evidențiate, astfel, multimodal, considerații didactice menite să apropie copiii de simpla înțelegere a valorilor umane, prin joc, aventură, descoperire, cunoaștere, model, antiteză, conduită moral-civică. În opera sa pentru copii întâlnim și versuri care sunt în mare parte povestiri versificate cu intrigă simplă, dar îndreptată, în formă pedagogică, către morală, învățatură. Printre cele mai cunoscute poezii studiate de preșcolari și astăzi, sunt: *Îndemn*, *Poem pedagogic* sau *Toamna/ Iarna/ Vara, Miaunică* ș.a. Copilul preșcolar se simte atras de ritmicitatea versurilor pe care le poate recita, dar și de aspectele din viața reală, practică, care îl învață să-și verifice conduita, curajul, să-și manifeste vizibil emoțiile, empatia sau să recunoască faptele rele, lipsa hărniciei sau minciuna, căroră să le găsească rezolvare: „Cu chitara subsuoară/ Intră greierul de-afară,/ Negru și cu capul gol,/ Ca ieșit dintr-un nămol.// Iar furnica îl invită/ Să se-așeze lângă plită/ Și-l tratează-n legea ei/ Cu un degetar de mei./ Și pe urmă, la o ciorbă,/ S-au pus amândoi de vorbă.// Ș-au vorbit cât au putut,/ Despre vara ce-a trecut,/ Și-l întrebă ea-ntr-o doară/ Ce-a făcut el astă-vară/ – Ce să fac, răspunse trist,/ Am cântat, că sunt artist.” [1964: 9]. De altfel, copilul înțelege lumea în mod diferit față de adult, de aceea „poezia, cu limbajul ei foarte condensat și emotiv, îl sensibilizează în mod intens.” [Pondé 1983: 96]. Aceasta cuprinde simboluri, imagini pe care lectorul le poate recunoaște cu ușurință, dispărând, așadar, distanța dintre eul poetic și obiect.

Demostene Botez a scris literatură versificată pentru copii și în forma angajată, propagandistă, în scopul formării *omului* nou, publicată la editurile „Tineretului” și „Ion Creangă”, ca: *Hoțu și Pachiza* (1954), *Picu și Gheorghiza* (1956), *Lanternă magică* (1959) sau *Sfredeluș* (1953, ed. 1962), dar și revăzute, precum: *Hoinăreli prin natură*, în mai multe ediții (1962, 1965, 1972) sau *Șantier* (1963, ed. 1964). Acestea contribuie la educarea lectorului, fără a se impune, recurgând, de cele mai multe ori, la scrieri în ton ludic, în care să se evidențieze istețimea, hărnicia, importanța cuvintelor părinților, responsabilitatea, bunele maniere. Cititorul are rolul de a observa natura și de a înțelege ciclicitatea ei. Limbajul utilizat reflectă adaptarea la bagajul lingvistic al celor mici, cu scopul de a-i atrage și îndruma în formarea unei conduite adecvate. Acesta reprezintă un timp al scriiturii valabil și astăzi, textele putând fi identificate și în manualele pentru clasele de preșcolari sau primare: „Ca în orice dimineață/ Ne spălăm pe mâini, pe față,/ Dar Matei, cu mâna mică,/ Dă abia ca o pisică. Apoi cei mai mari se-mbracă/ Singurei, fără dădacă./ Pun încet câte-un ciorap,/ Trag cămașa peste cap,/ Pun ghetuțele-n picioare,/ Și sunt gata de plecare” (1962). La fel și în seria *Povestea greierului* (1963), *Povestea brașilor și a hârtiei* (1967), *Povestea Mărgicai* (1970), imaginarul îndeplinește un scop didactic și etic: „Atâția oameni, mii și mii, au tot trudit pe îndelete/ Să scoată suluri de hârtii ce trebuiesc pentru caiete./ Și pentru fel de fel de cărți și milioane de ziare./ Albume în culori și hărți să-nvețe carte fiecare.// Iar orice coală de hârtie pe care-o folosim noi azi,/ E munca ce de-abia se știe a celor ce plantară brazi./ Și e-a naturii trudă lungă de-un

veac sau numai jumătate,/ Să crească-naltă ca s-ajungă cu vârful-n ceruri înstelate./ Alții oameni au venit apoi să-i taie în păduri, să-i care,/ Să-i vâre-n fabricile noi și să-i sfărâme-n malaxoare.// De-aceea când te-apuci să scrii pe albe coli ca de zăpadă,/ Nu te-apuca să scrii prostii...!/ Nici n-arunca hârtia-n stradă!” [1967: 30].

„Cartea vrăjită”, natura, așa cum o numește artistul, nu poate fi decât un pedagog desăvârșit care va pune în centrul atenției copilului echilibrul manifestărilor și armonia externă și internă. Excelând prin evocarea lirică vitalistă (Ș. Cioculescu), Demostene Botez a știut să trateze plin de entuziasm, cu propria participare și mijloace de înțelegere conform vârstei, unele aspecte necesare educației generațiilor tinere, manifestând, în forma didacticismului, preocupări artistice pe teme rurale și de observare directă a naturii, menite să modeleze spiritele tinere în manieră ludică.

Concluzii

Prin demersul interpretativ al articolului curent, am avut în vedere reliefaarea opțiunilor stilistice ale scriitorilor Victor Eftimiu și Demostene Botez în construcția operelor dedicate publicului tânăr. Mai mult, raportându-ne la un cadru teoretic predominant occidental, am urmărit identificarea sugestiilor ideologice, ca reflexii ale mentalității vremii, și evidențierea didacticismului prin tematica specifică imaginarului infantil. Alcătuit din două perspective, adaptate direcțiilor de interes, și anume: analitică și panoramică, studiul vizează prezentarea contribuției scriitorilor la dezvoltarea literaturii pentru copii prin crearea unor specii literare care aparțin genului acestui tip de literatură. Basmelor și poveștilor sunt scrieri pline de farmec, în care se regăsesc marile sentimente clasice într-un registru ludico-ironic specific literaturii pentru copii și tineret. Prin urmare, elementele intertextuale ori chiar transtextuale sunt cele care plasează literatura pentru copii în proximitatea literaturii occidentale, prin transmiterea către cititori a povestirilor clasice, universale, fapt care se realizează atât în volum, cât și în publicațiile în reviste, prin opțiunea traducerii, a adaptării ori rescrierii. Situându-se, așadar, între experimental și didacticism, prin criteriul moralizator, literatura pentru copii și tineret este într-un permanent dialog cu literatura canonică, prin reliefaarea în manieră estetică și etică a unor valori general-umane. Prin apelul la fapte diverse, în corelație cu valorile multiculturale, utilizând elemente mitice și simbolice, într-un raport dinamic între imaginea ideală a lumii și direcțiile dezvoltării sociale, Victor Eftimiu și Demostene Botez, ca autori de literatură pentru copii, au creat opere ce revigorează repere de cultură și civilizație, atitudini literare și cotidiene, valorificând, în stil propriu, sensurile universale ale umanismului. În contextul cenzurii și al ideologiilor sociale, literatura pentru copii se impune prin repere artistice și didactice cu rolul de a satisface spiritul dornic de cunoaștere al lectorului. Plasate „sub semnul experimentului”, al didacticismului, operele celor doi autori propuși se încadrează în universul literaturii pentru copii, fiind într-un permanent dialog cu literatura superioară, prin reliefaarea în manieră estetică și etică a unor valori general umane. În interesul societății și culturii, atât Victor Eftimiu, cât și Demostene Botez, ca

autori de literatură pentru copii, au creat opere bazate pe idei, repere, atitudini literare și de viață, valorificând un dialog deschis între cultura românească și celelalte culturi, prin apelul la *fapte diverse și de consum* în strânsă legătură cu arsenalul de valori multiculturale, sub forma mitului, simbolului și a descrierii dintre imaginea ideală a lumii și direcțiile dezvoltării sociale.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

- Bărbulescu 1983: Simion Bărbulescu, *Demostene Botez. Viața ca roman trăit*, București, Editura Albatros.
- Busuioceanu 1919: A. A. Busuioceanu, „Dări de seamă. Victor Eftimiu-Corabia cu pitici”, în „Luceafărul”, no. 22, p. 449.
- Călinescu 1941: G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, p. 639.
- Călinescu 1964: G. Călinescu, „Victor Eftimiu”, în „Contemporanul”, nr. 4 (902), 24 ianuarie.
- Cernăuți-Gorodețchi 2008: Mihaela Cernăuți-Gorodețchi, *Literatura pentru copii. Sinteză critică*, Iași, Editura Universitas XXI.
- Cioculescu 1942: Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*, București, Editura Casa Școalelor.
- DGLR 2005: *Dicționarul General al Literaturii Române*, vol III (E-K), de Academia Română, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Lovinescu 1927: E. Lovinescu, *Critice*, III, Editura Ancora S. Benvenisti, p. 80.
- Manolescu 1997: Nicolae Manolescu, „Literatura pentru copii”, în „România literară”, 25 iunie - 1 iulie.
- Marino 2006: Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură, vol. 5, Secolul 20 (Partea III)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Mohanu 1999: Constanțin Mohanu, *Victor Eftimiu. Monografie*, cuvânt înainte de Gelcu Maksutovici, București, Editura Ararat.
- Morar 1995: Olga Morar, „Literatura pentru copii – o literatură specială?”, în revista online „BiblioRev”, nr. 16, Cluj-Napoca, disponibil online: bcucluj.ro.
- Nières-Chevrel 2009: Isabelle Nières-Chevrel, *Introduction à la littérature de jeunesse*, Paris, Éditeur Didier Jeunesse.
- Noël- Gaudreault 2013: Monique Noël- Gaudreault, Claire Le Brunt, “La littérature de jeunesse: le lecteur, l’oeuvre, les passeurs et le passage”, în „Revue des sciences de l’éducation”, vol. 39, nr.1, disponibil online: <https://www.erudit.org/fr/revues/rse/2013-v39-n1-rse01350/1024531ar/>.
- Pondé 1983: Glória Maria Fialho Pondé, *Poesia para crianças: A mágica da eterna infância*, în Sônia Salomão Khéde, *Literatura infanto-juvenil. Um gênero polêmico*, Petrópolis, Editura Vozes, pp. 95-101.
- Prince 2010: Natalie Prince, *La littérature de jeunesse. Pour une théorie littéraire*, Paris, Édition Armand Colin.
- Propp 1970: Vladimir Propp, *Morfologia basmului*, București, Editura Univers.
- Tortel 1967: Jean Tortel, „Qu’est-ce que la paralittérature?”, în F. L. Noel Arnaud, *Entretiens sur la paralittérature*, Cerisy-la-Salle, Édition PLON, pp. 9-25.
- Ultimele noutăți 1920: „Ultimele noutăți”, în *Sburătorul*, Anul II, No.2, 22 mai, p. 34.
- Vinea 1920: I. Vinea, Victor Eftimiu: „Corabia cu pitici” (Alcalay), în „Adevărul”, anul XXXIII, nr. 11011, 18 ianuarie, pp. 1-2.

Bibliografie tematică:

- Eftimiu 1982: Victor Eftimiu, *Opere*, vol. 11, *Basme. Povestiri*, București, Editura Minerva.
- Eftimiu 1961: Victor Eftimiu, *Povestind copiilor*, București, Editura Tineretului.
- Eftimiu 1966: Victor Eftimiu, *Omul de piatră*, București, Editura Tineretului.
- Botez 1961: Demostene Botez, *Hoinăreli prin natură*, București, Editura Tineretului.
- Botez 1954: Demostene Botez, *Hoțu și Pachța*, București, Editura Tineretului.
- Botez 1959: Demostene Botez, *Lanternă magică*, București, Editura Tineretului.
- Botez 1944: Demostene Botez, *Lumea cea mică*, București, Editura Cartea Românească.
- Botez 1956: Demostene Botez, *Picu și Gheorghiză*, București, Editura Tineretului.
- Botez 1967: Demostene Botez, *Povestea brașilor și a hârtiei*, București, Editura Tineretului.
- Botez 1964: Demostene Botez, *Povestea greierului*, București, Editura Tineretului.
- Botez 1970: Demostene Botez, *Povestea Mărgicai*, București, Editura Ion Creangă.
- Botez 1964: Demostene Botez, *Șantier*, București, s.n..
- Botez 1961: Demostene Botez, *Scriitor, carte, cititor - art. Scriitorul și tânăra generație sau Datoriile scriitorului pentru formare, educare și orientare a tinerei generații*, București, Editura Societatea pentru răspândirea științei și culturii.
- Botez 1953: Demostene Botez, *Sfredeluș*, București, Editura Tineretului.
- Proză 1973: *Proză din scriitorii contemporani*, București, Editura Ion Creangă.

